

Kadrioru kunstimuuseum · Kevadkonverents 2007
Kadriorg Art Museum · Spring Conference 2007

VE NE VALITSEJATE PORTREED
PORTRAITS OF RUSSIAN TSARS

 EESTI KUNSTIMUUSEUM

KADRIORU
KUNSTIMUUSEUM

T A L L I N N 2 0 0 8

Esikaanel: Johann Heinrich Wedekind. Tsesarevna Jelizaveta Petrovna. 1725. Õli, lõuend.
Järvamaa Muuseumi deposiit Eesti Kunstimuuseumis

On the cover: Johann Heinrich Wedekind. Tsesarevna Yelizaveta Petrovna. 1725. Oil on canvas.
Deposit of Järvamaa Museum, Art Museum of Estonia

Koostaja ja toimetaja / Compiled and edited by: Aleksandra Murre
Vene-inglise tõlge / Russian-English translation: Dmitri Šmorgun, Catherine Phillips
Eesti-inglise tõlge / Estonian-English translation: Kadi Heinloo
Vene-eesti tõlge / Russian-Estonian translation: Urve Tõnnov
Eestikeelse teksti toimetaja / Estonian text editor: Ene Hanson
Ingliseelse teksti toimetaja / English text editor: Richard Adang
Kujundus / Design: Mari Kaljuste
Küljendus / Layout: Tuuli Aule
Trükikoda / Printing-house: Printon

Kadrioru kunstimuuseum
Weizenbergi 37, Tallinn 10127
www.ekm.ee/kadriorg

© Eesti Kunstimuuseum, Kadrioru kunstimuuseum /
Art Museum of Estonia, Kadriorg Art Museum 2008
© Tekstide autorid / Texts authors

Täname toetuse eest Eesti Kultuurkapitali
We would like to thank the Estonian Cultural Endowment for its kind support

ISSN 1736-5503
ISBN 978-9985-9837-4-4

Sisukord / Contents

Saateks / Foreword	5
Ljudmila Markina (<i>Moskva / Moscow</i>)	
• Õuemaalijad Vene tsaaride teenistuses – Peeter Esimesest Katariina Teiseni	7
• Court Artists Waiting on the Russian Tsars From Peter I to Catherine II	15
Jelizaveta Renne (<i>Peterburi / St. Petersburg</i>)	
• Keiserlikud portreegaleriid. Kujunemislugu ning osa poliitilises ja kunstielus	31
• Russian Imperial Portrait Galleries – Their History and Role in Art and Politics	39
Irina Žarkova / Irina Zharkova (<i>Moskva / Moscow</i>)	
• Peetri ajastu maalikunstnik Johann Heinrich Wedekind (1674–1736)	53
• Johann Heinrich Wedekind (1674–1736) – Painter of Peter’s Era	63
Aleksandra Murre (<i>Tallinn</i>)	
• Peeter I portreed Eestis: ikonograafia ja ajalugu	81
• Portraits of Peter I in Estonia: Iconography and History	92
Ljudmila Rudneva (<i>Moskva / Moscow</i>)	
• Jean Louis Voille’i 1789. aastast pärinev portreettüüp Paul I ikonograafias ja selle prototüüp	114
• Jean Louis Voille’s Portrait Type of 1789 in the Iconography of Paul I, and its Prototype	123
Vadim Gavrin (<i>Moskva / Moscow</i>)	
• Eraldusmärgid valgustusajastu Vene portreedel: formaalse semantiseerimise retooriline efekt	139
• Insignia in the Russian Portrait of the Age of Enlightenment: the Rhetorical Effect of “Semantization of Formal”	150

Jelena Grigorjeva (*Tartu*)

- Valitseja kui embleem 166
- Sovereign as Emblem 172

Timur Guzairov (*Tartu*)

- Vassili Andrejevitš Žukovski – Nikolai I valitsemisaja ajaloolane 180
- Vasily Andreevich Zhukovsky as the Historian of Nicholas the First's Reign 184

Autorid / Authors

189

Saateks

Kadrioru Kunstimuuseumi näitus „Vene valitsejad” (2006–2007) ja sellega kaasnenud kataloog näitasid selgelt, kui palju on Eestis asuvate valitsejaportreede, nende ajaloo ja ikonograafia uurimise valdkonnas veel nn valgeid laike. Hoolimata esmakordse Vene keisrite portreedele pühendatud näituse ja raamatu mastaapsusest, olid mõlemad siiski pigem teetähised ja tulevaste uurimuste jaoks küsimuste püstitajad kui lõpliku tõe kuulutajad. Seda teemat käsitles laiemalt 20. mail 2008 toimunud kevadkonverents „Vene valitsejate portreed”, millel kõlanud ettekanded käesolevas artiklikogumikus avaldataksegi. Peale näituse kuraatorite esinesid konverentsil mitu oma ala juhtivat spetsialisti Moskvast ja Peterburist, kellega koostöö on äärmiselt oluline, kuna Eestis olevad portreed moodustavad ühe osa Vene keisrite ikonograafiast ning nende uurimine ilma Venemaal asuvaid ametlikke eeskujusid tundmata on võimatu, samas leidub Eestis ka haruldasi teoseid, mis annavad valitseja üldisesse ikonograafiasse olulist lisa.

Eestis asuvad Vene valitsejate portreed võib jaotada kolmeks rühmaks – ühed saabusid Peterburist 18.–19. sajandil ning asusid kohalikes ametiasutustes või erakogudes kui valitseja võimu või armu sümbolid, teise rühma moodustavad samaks otstarbeks kohapeal loodud teosed ja kolmanda pärast 1917. a. eri teid pidi muuseumide kogudesse tulnud portreed. Eesti kunstiajaloo seisukohast on kõige olulisemad just teise rühma kuuluvad teosed. Käesolev kogumik aitab teadmisi valitsejaportreedest ja nende osast Eesti kunstielus tublisti täiendada.

Valitsejaportreed moodustavad mitte ainult kunsti, vaid ka ajaloo osa, need on tähtsad ajastu dokumendid, mis juba oma loomisajal mängisid suurt märgilist rolli, olles omaniku staatuse või võimu kohaloleku märgiks. Valitsejatele pühendatud või nende jaoks loodud kunstiteoste uurimine aitab mõista ka looja rolli võimukandja suunaja, kasvataja ja hindajana. Kuna valitseja kuvandi loojaks olid kunstnike kõrval ka kirjanikud ja poeedid, siis on mõned kogumiku artiklid pühendatud valitseja kujutamisele mittekujutavates kunstides, näiteks kirjanduses.

Aleksandra Murre,

Kadrioru kunstimuuseumi kuraator, kogumiku koostaja ja toimetaja

Foreword

The exhibition *Portraits of Russian Tsars* in Kadriorg Art Museum (2006–2007), and the accompanying catalogue, clearly showed how many “blank spots” there still are in the field of study of the portraits of rulers located in Estonia, their history and iconography. Despite the large scale of the first exhibition and the book dedicated to the portraits of Russian tsars, these activities were more like milestones, and posed questions for future study, rather than declaring a “final truth”. The topic was more widely discussed at the spring conference *Portraits of Russian Tsars*, which took place on 20 May 2007; the presentations given at the conference have found their way into these proceedings. In addition to the curators of the exhibition, several leading experts from Moscow and St. Petersburg lectured at the conference. Cooperation with Russian specialists was essential to the museum, as the portraits in Estonia form a part of the iconography of Russian emperors and it is impossible to study them without being familiar with the official models located in Russia. At the same time, there are rare works of art in Estonia the knowledge of which is a significant complement to the general iconography of rulers.

The portraits of Russian rulers located in Estonia can be divided into three groups: the first group arrived from St. Petersburg in the 18th–19th centuries and hung in local public buildings or private collections as symbols of the ruler’s might or mercy; the second group is formed by the works created for the same purpose, but locally; and the third one includes portraits that ended up in the collections of museums in different ways after the year 1917. From the viewpoint of Estonian art history, the works belonging to the second group are the most noteworthy. This compilation significantly helps to supplement our knowledge of the portraits of rulers and their role in Estonian art life.

Portraits of the rulers are not only a part of art, but also of history, making up important documentation of the era. Even at the time of their creation, the pictures played a major role as symbols, indicating the status of the owner or the presence of authority. The study of works of art dedicated to the rulers, or made for them, helps us to understand the role of the artist as the person directing, educating or evaluating the person depicted. As the images of a ruler were not created only by artists but also by writers and poets, some of the articles in the compilation have been dedicated to the depiction of rulers in non-visual arts, such as literature.

Aleksandra Murre

Curator at the Kadriorg Art Museum, compiler and editor of the publication

Autorid

Authors

Vadim Gavrin (Moskva, snd. 1968), kunstiteaduse kandidaat, Moskva Muusika- ja Teatrikunstkolledži maali, joonistamise ja plastilise anatoomia õppejõud.
Uurimisvaldkonnad: ikonoloogia ja kunsti semiootika.

Vadim Gavrin (Moscow, b. 1968), PhD in Art, Lecturer in painting, drawing and plastic anatomy at the Moscow Music and Theatre College.
Main research interest: iconological studies, semiotics of art.
E-mail: v-gavrin@mail.ru

Jelena Grigorjeva (Tartu, snd. 1959), filosoofiadoktor semiootika ja kulturoloogia erialal, Tartu Ülikooli semiootika õppetooli lektor ja vanemteadur.
Uurimisvaldkonnad: märgiteooria, visuaalne kultuur, kultuuriteooria ja -ajalugu.

Jelena Grigorjeva (Tartu, b. 1959), PhD in Semiotics, Lecturer and Senior Research Fellow at the University of Tartu, Department of Semiotics.
Main research interest: semiotics, visual culture and cultural studies.
E-mail: elena.grigorieva@gmail.com

Timur Guzairov (Tartu, snd. 1977), Tartu Ülikooli doktorant, vene ja slaavi filoloogia osakond.
Uurimisvaldkonnad: V. A. Žukovski looming, 19. sajandi I poole kirjandus ja kultuurilugu.

Timur Guzairov (Tartu, b. 1977), Doctoral candidate at University of Tartu, Department of Russian and Slavic Philology.
Main research interest: oeuvre of V. A. Zhukovski, Russian literature and culture of the first half of the 19th century.
E-mail: timguz@yandex.ru

Ljudmila Markina (Moskva, snd. 1951), kunstiteaduse doktor, professor. Riikliku Tretjakovi Galerii 18. sajandi ja 19. sajandi esimese poole maalikunsti osakonna juhataja. Venemaa Föderatsiooni teeneline kultuuritegelane.
Uurimisvaldkond: 18. sajandil ja 19. sajandi I poolel Venemaal töötanud väliskunstnikud.

Liudmila Markina (Moscow, b. 1951), PhD in Art, Professor. Head of the 18th and Early 19th Century Painting Department, State Tretyakov Gallery. Honoured cultural worker of the Russian Federation.
Main research interest: lives and works of western painters who lived and worked in Russia in the 18th and early 19th centuries.
E-mail: mila_markina@mail.ru

Aleksandra Murre (Tallinn, snd. 1977), kunstiajaloolane, Eesti Kunstimuuseumi Kadrioru kunstimuuseumi kuraator.

Peamine uurimisvaldkond: Vene kunst Eesti kogudes.

Aleksandra Murre (Tallinn, b. 1977), art historian, curator at the Kadriorg Art Museum (Art Museum of Estonia).

Main research interest: Russian art in art collections of Estonia.

E-mail: aleksandra.murre@ekm.ee

Jelizaveta Renne (Peterburi, snd. 1951), kunstiteaduse kandidaat, Riikliku Ermitaaži Inglise ja Skandinaavia kunsti kogu hoidja ja uurija.

Elizaveta Renne (St. Petersburg, b. 1951), PhD in Art, curator and researcher of the British and Scandinavian Art Collections at the State Hermitage Museum.

E-mail: renne@hermitage.ru

Ljudmila Rudneva (Moskva, snd. 1951), kunstiteaduse kandidaat, Moskva Riikliku Ajaloomuuseumi vanemteadur.

Uurimisvaldkond: 18. sajandil ja 19. sajandi alguses Venemaal elanud Lääne maalijate ja miniaturistide elu ja looming.

Liudmila Rudneva (Moscow, b. 1951), PhD in Art, Senior Research Fellow at the State History Museum (Moscow).

Main research interest: lives and works of western painters and miniaturists who lived and worked in Russia in the 18th and early 19th centuries.

E-mail: izo@shm.ru

Irina Žarkova (1937, Tomilino – 1993, Moskva), kunstiteadlane, töötas 1960–1993

Riiklikus Tretjakovi Galeriis 18. sajandi ja 19. sajandi esimese poole maalikunsti osakonna koguhoidja ja uurijana.

Peamine uurimisteema: 18. sajandi alguse kunstniku Ivan Nikitini elu ja looming.

Ta oli ka esimesi Vene kunstiteadlasi, kes hakkas põhjalikumalt uurima Venemaal töötanud väliskunstnike loomingut.

Irina Zharkova (1937, Tomilino – 1993, Moscow), art historian, 1960–1993 worked in State Tretyakov Gallery (researcher and curator of the 18th and Early 19th Century Painting Department). Her main research interest was the life and works of the Russian painter of the beginning of the 18th century Ivan Nikitin. She was also one of the first scholars to deeply research the art of foreign artists working in Russia.